

13. B. Dec 6
Falay

Tanrı'nın Asi Çocukları: “Zalimlik ve Mazlumluk Arasında Şiddet Sarmalındaki Yahudiler”

Cengiz BATUK*

Atıf/©: Batuk, Cengiz, (2008). Tanrı'nın Asi Çocukları: Zalimlik ve Mazlumluk Arasında Şiddet Sarmalındaki Yahudiler, Milet ve Nihal, 5 (1), 157-187.

Özet: Yahudilik şiddet üzerine kurulmuş bir dindir ve Yahudiler hem zulmeden hem de zulme maruz kalanlar olarak sürekli şiddetle iç içe olmuşlardır. Bu anlamda Yahudi tarihi aynı zamanda şiddetin tarihi gibidir. Kutsal metinlerinin büyük bir kısmı da bu şiddete ya tanıklık eder ya da doğrudan şiddete rehberlik eder. Şiddet içerikli kutsal metinlerin ve tarihin Yahudi toplumunun bilinç yapısında arketipsel bir rol üstlendiğini düşünüyoruz. Bilindiği üzere arketip, bilinçli ya da bilinçsiz olarak insan davranışını şekillendiren ve kişinin kendisini hem önemli hem de kutsal addetmesini sağlayan bir örnek/modeldir. Bu bağlamda şiddet Yahudilerin kolektif bilinçaltında yeralan bir arketip olarak çok önemli roller üstlenir.

Anahtar Kelimeler: Şiddet, Yahudilik, Jung, Eliade, Arketip, İsrail.

*Ellerinizi açıp bana yakardığımızda gözlerimi sizden kaçıracağım;
ne kadar çok dua ederseniz edin dinlemeyeceğim; elleriniz kan dolu (İşaya 1:15).*

* Yrd. Doç. Dr., Rize Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dinler Tarihi Anabilim Dalı.

Size iyilik yapmak, sizi çoğaltmak RAB'bi nasıl sevindirdiyse, sizi yıkmak ve yok etmek de öyle sevindirecektir...

Uluslar arasında ne esenliğiniz ne de dinlenecek bir yeriniz olacak. Orada RAB size titreyen yürekler, umutsuzluk ve bakmaktan yorulmuş gözler verecek.

Sürekli can kaygısı içinde yaşayacaksınız. Gece gündüz dehşet içinde olacaksınız. Yaşamınızın güvenliği olmayacak (Tesniye 28:63-66).

I

Tarihte çok az topluluk ya da kişi kendisini şiddet karşısında geri çekebilmiştir. Yani "şiddet" in dayanılmaz cazibesine yok olma pahasına karşı koymuşlardır. Bir çırpıda akla gelenlerden birisi Tibet'in son Dalay Laması Tenzin Gyatso (1938-)¹dir. Mao önderliğindeki Çin ordusunun Tibet'i işgali karşısında ilkeleriyle vatanı arasında sıkışıp kalan Dalay Lama sürgünde yaşama ve vatanını kaybetme pahasına silahlı direnişe başvurmamış, şiddete şiddetle karşılık vermeyerek kendi ilkelerinden de taviz vermemiş ve "mazlumluğu" tercih etmişti. Yine 20. Yüzyılın en büyük pasif direnişçisi ve sivil itaatsizliğin en önemli örneği Gandhi (1869-1948)²'yi hatırlamamak ona haksızlık olur. İngilizlerin Hindistan'ı işgaline karşı tek bir kurşun bile kullanmadan daha doğrusu hiçbir şekilde şiddete başvurmaksızın karşı koyar. Onun temeldeki hedefi düşmanı mahvetmek değil, ama zaferi kazanmaktır. Olağanüstü sabrı ve direnişi dünya halklarına şiddete başvurmadan da zulme meydan okunabileceğini öğretir.²

¹ Tenzin Gyatso (1938 -), 1959 yılından beri Hindistan'da sürgünde yaşamaktadır. Halen Hindistan'ın Dharamsala kentinde kurdukları Sürgün Tibet Hükümetinin başkanlığını da yapmaktadır. 1989 yılında Çin hükümetine karşı şiddet içermeyen bağımsızlık mücadelesi nedeniyle Nobel Barış Ödülünü almıştır. 2005 yılında Time dergisi tarafından dünya tarihinde en etkin 100 kişiden birisi olarak seçildi. Her insanın mutlaka bir inancının olması gerektiğini düşünen Gyatso, "sessizliğin bazen en iyi yanıt olduğuna" inanır.

² Hint halkı tarafından "Mahatma" (Büyük Ruh) olarak anılan Mohandas Karamşand Gandhi (1869-1948), İngiltere'de hukuk öğrenimi gördükten sonra Güney Afrika'daki Hintlilerle birlikte yaşamaya başlar ve avukatlık yapar. Burada yaklaşık 150 bin Hintli'nin esir hayatı yaşadığını görür ve onları bir araya getirerek haklarını elde etmelerini sağlar. 1915'de Hindistan'a döner. I. Dünya Savaşında özgürlüğü karşılığında İngilizlere bir milyona yakın asker veren Hintliler savaş sonunda bağımsızlıklarına kavuşamadıkları gibi gittikçe artan bir baskıyla da karşılaşırlar. Bunun üzerine

Yahudi tarihi ya da Yahudilik bu iki örneğin aksine şiddetle iç içedir. Bu yüzden de bazı araştırmacılara göre Yahudilik şiddet üzerine kurulmuş bir dindir. Öyle ki, bu araştırmacılara göre "iman, umut, sevgi önemli değerler olabilirler fakat Eski Ahit'in ana teması kan ve taş(mezar taşı)tır."³ İsrailoğullarının Torah'da anlatılan Hz. İbrahim'le başlayan tarihsel serüvenlerinde -bazen Nil'in öteki yakasına geçmiş olsalar da- Basra körfeziyle Kızıldeniz arasındaki yolculukları acılarıyla doludur. Eski Ahit'teki pasajlar Hz. İbrahim'in Babil'in Ur şehrinden yani aşağı Mezopotamya'dan başlayan Harran üzerinden batı istikametinden (Akdeniz sahiline yakın bölgeden) güneye Firavunlar diyarı Mısır'a uzanan tekrar geri Kenan diyarında karar kılan bir yolculuk yaptığından söz eder. Kur'an'a göre İbrahim inancı dolayısıyla yaşadığı kenti terk etmek zorunda kalır yani hicret eder. Oysa Torah'a göre İbrahim, -inancı dolayısıyla- hicret etmez, Tanrı'nın emriyle baba evini bırakarak, onun gösterdiği ülkeye doğru yola çıkar. Tanrı'nın amacı İbrahim'in önderliğinde büyük bir ulus inşa etmektir. Tanrı onun soyunu kutsayacağını, onları lanetleyenleri lanetleyeceğini söyler.⁴ Böylelikle İbrahim kendisi ve soyundan gelecekler adına Tanrıyla bir anlaşma yapar.⁵ Bu yüzden İbrahim, İsrailoğulları için patriarktır; her ne kadar kendi tarihlerini Adem'le başlatsalar da ilk kez İsrailoğulları/Yahudiler adlı topluluğu tarih sahnesine çıkaran kişi ve ilk Yahudi atasıdır.⁶ Ne var ki İbrahim aynı zamanda göçebeliği de başlatmıştır. Kur'an'a göre inançları yüzünden yaşa-

1919 yılında Gandhi, bağımsızlık hareketinin başına geçer ve kan dökmeden ülkenin bağımsızlığını kazanmak için mücadeleye girişir. Birkaç kez tutuklanıp hapsedilir ve işkence görür. Ama ne inandığı bağımsızlık mücadelesinden ne de şiddetsizlikten vazgeçer. Sivil itaatsizlik örneği göstererek İngilizlerin mallarını da boykot ettirir ve halkın dokuma tezgahlarını tekrar kullanılmasını teşvik eder. Kendisi de buna destek vererek el dokuması yerel kıyafetler giyer. Mücadelesi uzun bir sürecin sonunda başarıya ulaşır ve Hindistan önce özerklik daha sonra da 1947'de tam bağımsızlık kazanır.

³ Barry Moser, "Blood & Stone: Violence in the Bible & the Eye of the Illustrator", *Cross Currents*, Summer 2001, Vol.51, No:2, <http://www.crosscurrents.org/moser0701.htm> [17.12.2007].

⁴ Tekvin 12:1-3.

⁵ Tekvin 17:1-8; 1 Samuel 13:19; Hezekiel 40:2 vb.

⁶ Reuven Firestone, *Yahudiliği Anlamak, İbrahim'in / Avraam'ın Çocukları*, çev. Çağlayan Erendağ, Levent Kartal, Gözlem Gazetecilik, İstanbul, 2004, ss.21, 24.

diği şehri –eski Ahit’te Ur olarak geçer- terk etmek zorunda kalmışlardı⁷ ve artık yurtsuzdular. Tarihin bu yurtsuz/vatansız iman abidesine, tevhidin en önemli sembol ismine Eski Ahit’e göre Yahve, Fırat ve Nil arasını⁸ vaad eder ve hedef olarak Kudüs’ü gösterir:

O gün Rab Avram’la antlaşma yaparak ona şöyle dedi: "Mı-sır Irmağı'ndan büyük Fırat Irmağı'na kadar uzanan bu toprakları, Kenzililer'in, Kenizliler'in, Kadmonlular'ın, Hititler'in, Perizliler'in, Refalılar'ın, Amurlular'ın, Kenanlılar'ın, Girgaşlılar'ın, Yevuslular'ın topraklarını senin soyuna vereceğim."⁹

Bu tarihten itibaren yurtsuz peygamberin çocuklarının yeni vatani ya da vaat edilmiş kutsal toprakları, Kudüs merkezli olarak bütün Ortadoğu coğrafyası olacaktı.¹⁰ Yurtsuz çocukların bir de babası/tanrısı olacaktı: Yahve. Yahve, İbrahim’i seçmiş ve onunla hem kendisi hem de soyundan gelecekler için bir anlaşma yapmıştır. Bu anlaşmaya göre, artık Yahve, onlara ne tarafı işaret ederse

⁷ Meryem 19/41-50; Enbiyâ 21/51-73; Ankebut 29/16-25.

⁸ İbrahim’le Yahve arasında yapıldığı iddia edilen anlaşmada vaad edilen topraklar Fırat ve Nil arası diye geçmekle birlikte Âdem’in yerleştirildiği cennetle ilgili ifadelerde cennetin yeryüzündeki konumu ifade edilirken buradan dört ırmağın çıktığından söz edilir. Pison, Gihon (Nil), Euphrates (Fırat) ve Hiddekel (Dicle). Pison dışındaki ırmakların hangileri olduğu konusunda ittifak olmakla birlikte Pison konusunda farklı görüşler vardır. Pison’un İndus ve Ganj nehri gibi Ortadoğuya daha uzak bölgedeki nehirler olabileceği iddia edildiği gibi onun Kızılırmak olduğu iddiası da vardır. Bölgeye yakınlığı dolayısıyla Kızılırmak olma ihtimali de kuvvetlidir. Tekvin’in başında yer alan bu pasajlarla İbrahim’e vaad edilen topraklarla ilgili pasajları birlikte düşündüğümüzde ırmaklar arasında vaad edilen toprakların Kızılırmak’tan Nil’e kadar olan bölgeyi kapsadığı düşünülebilir. Nitekim pasajın devamında Hititlerin diyarı denilerek de vaad edilen bölge olarak Hititlerin daha çok egemen oldukları İç ve Kuzey Anadolu’ya da işaret edilmektedir.

⁹ Tekvin 15:18.

¹⁰ Siyonist hareket “yurtsuzluk”un Yahudilerin en önemli sorunu olduğunu daha doğrusu bütün sorunların ana kaynağı olduğunu düşünür. Buna göre de Yahudiler buldukları ülkelerin tamamında yabancı oldukları ve gidecek ülkeleri olmadığı için katledilmişlerdir. Onlara göre çözüm nihai olarak Yahudi devletine dönüşecek bir Yahudi ulusal yurdu oluşturmaktır. Böylelikle öldürülme korkusu olmadan huzur içinde yaşayabileceklerdir. Bu amaçla tarihsel olarak da hak iddia ettikleri eski İsrail krallıklarının topraklarını bugünkü Filistin’i seçerler. Bk. Bernard Lewis, *Semitizm ve Anti-Semitizm Çatışma ve Önyargıya Dair*, çev. Hür Güldü, Everest Yayınları, İstanbul, 2003, ss.9-10.

onlar o tarafa döneceklerdir. Lakin her zaman babalarına itaat etmeyecek, “sevgili oğullar” olmayacaklardır. Ama yine de “Baba” yaptığı ahde sadık kalarak onları terk etmeyecek zaman zaman kızsız ve cezalandırır ya da gazap etse de daima onlara merhamet edecektir.

Yusuf peygamberle başlayan Mısır macerası, İsrailoğullarının köleleştirilmeleriyle devam eder¹¹ ve yaklaşık olarak 430 yıl devam eder. Doğan erkek çocuklarının öldürülüp kız çocuklarının sağ bırakılması şeklinde uygulanan kitlesel soykırım¹² da dahil olmak üzere İsrailoğullarının Mısır'da uğradıkları şiddet hiç de azımsanacak boyutlarda değildir. Öyle ki, kendilerini Tanrı'nın seçilmiş kulları olarak gören bu topluluk Musa'ya kadar köle psikolojisinden kurtulamamıştır. İsrailoğullarının Mısır'dan çıkış sonrasında Musa'ya karşı takındıkları tavırların da doğrudan köle psikolojisiyle ilgili olduğu görülmektedir. Nitekim onların yaklaşık 40 yıllık çöl maceraları aslında kölelik dışında bir yaşam tarzına alışkın olmayan ve alışmaya da niyeti olmayan bir topluluğun arındırılması işlemidir. Yani köle psikolojisinden kurtulmuş yeni bir nesil yetişene kadar çölde dolanmak durumunda kalmışlardır. Tanrı'nın bir azabı olarak sunulan bu hadise aynı zamanda onlara Tanrı'nın merhametinin ve rahmetinin de bir göstergesidir. Buzağıya tapınarak Musa'nın Rabbinden uzaklaşan topluluğu helak etmek yerine onlardan gerçekten iman eden bir topluluk çıkana kadar süre veriliyor. Çöldeki göç yolculuğu İsrailoğullarının köle psikolojisinden kurtulmalarını sağlamakla birlikte onların şiddet eğiliminden uzaklaşmalarını sağlamaz. 430 yıl Mısır krallarının zulmüne maruz kalan İsrailoğulları şiddete eğilimli bir yapı kazanır ve çöldeki yolculukları esnasında da sık sık şiddet eğilimi gösterirler. Şiddet bazen kendilerine dönük olurken bazen de kendilerini zulümden kurtaran onlara öncülük yapan Musa'ya ve kardeşi Harun'a dönük olmuştur.¹³

¹¹ Çıkış 1:10-14.

¹² Çıkış 1:16, 22.

¹³ Baki Adam, “Yahudilik ve Şiddet”, *İslamiyat*, V (2002), sayı:1, ss.23-24.

Bitmeyen bir diyaspora, sürekli aşağılanma ve horlanmayla Tanrı'nın seçkin kulları olduklarına dair inanç arasında sıkışan İbraniler kendileri dışındaki tüm insanlara karşı bitip tükenmek bilmeyen bir nefret duyarlar. Öyle ki, hep geri dönmek, kendilerine yapılan zulmün intikamını almak duygusuyla yaşarlar. Öncelikle Mısırlıları soyarak işe başlarlar. Her İbrani kadın, komşusu olan Mısırlının altın ve mücevharatını Tanrı'nın buyruğu doğrultusunda çalar.¹⁴ Sonra Tanrı, onlara yapılan zulmün intikamını çok sert bir şekilde alır. Öldürülen her İbrani çocuğun yerine Firavun da dahil olmak üzere bütün Mısırlıların ilk doğan çocukları bir gece içinde öldürülür.¹⁵ Tanrı, İbrahim'le yaptığı ahdi Musa'yla tazeler:

İbrahim'e, İshak'a ve Yakup'a Her Şeye Gücü Yeten Tanrı olarak göründüm, ama onlara kendimi Yahve adıyla tanıtmadım. Yabancı olarak yaşadıkları Kenan ülkesini kendilerine vermek üzere onlarla antlaşma yaptım. Mısırlılar'ın köleleştirdiği İsraililer'in iniltilerini duydum ve antlaşmamı hep andım. Onun için İsraililer'e de ki: 'Ben RAB'bim. Sizi Mısırlılar'ın boyunduruğundan çıkaracak, onların kölesi olmaktan kurtaracağım. Onları ağır biçimde yargılayacak ve güçlü elimle sizi özgür kılacağım. Sizi kendi halkım yapacak ve Tanrınız olacağım. O zaman sizi Mısırlılar'ın boyunduruğundan çıkaran Tanrınız RAB'bin ben olduğumu bileceksiniz. Sizi İbrahim'e, İshak'a ve Yakup'a vereceğime ant içtiğim topraklara götüreceğim. Orayı size mülk olarak vereceğim. Ben RAB'bim.¹⁶

Her ne kadar Çıkış'da Rab, ilk olarak yaptığı ahid sırasında İbrahim'e kendisini Yahve olarak tanıtmadığını söylese de Mısır'dan çıkış sürecinde İsrailoğullarının teolojik olarak Tanrı anlayışlarının değişime maruz kaldığı düşünülmektedir. "Musa, İbrahim'in barışçıl tanrısı Elohim'in yerine onları içinde bal ve süt akan yeni bir diyara yerleştirecek olan ve savaşçı karakteri ağır basan Yahova'yı tanrı olarak seçecektir."¹⁷ Ortadoğu yöresinde görülen

¹⁴ Çıkış 3:22.

¹⁵ Çıkış 12:19.

¹⁶ Çıkış 6:2-8

¹⁷ Eyyüp Ay, "Din ve Şiddetin Anlak Karelerinden Kesitler", *İslâmiyat*, c.5, sayı:1, 2002, s.18.

Tanrı-Kral / Kral – Tanrı motifi Yahve'nin şahsında müşahhaslaştırılır. Yahve/Yehova artık İsrailoğullarının hem tanrısı hem de savaşçı kralıdır. Tıpkı Mısır, Hitit ve Mezopotamya tanrıları gibi o da savaşarak kavmini üstün getirme azmi ve kararlığı içindedir. Yahve, Musa öncesi dönemde Kenan bölgesi kabilelerinden birisi olan Kenitlerin tanrılar panteonundaki bir tanrı ismi olarak bilinmektedir.¹⁸ Antropomorfik özelliklere sahip olan Yahve, yorulan, merdiven başında ayakta dinlenen, koklayan, yiyip içen, ayaklarını yıkayan, kaprisli, insanları kıskanan, öğrenen, öfkelenen, nefret eden, intikam alan, pişmanlık duyan, güreş yapan bir figür olarak karşımıza çıkar.¹⁹ Bir klan tanrısı formunda olan Yahve, sadece İsrailoğullarını köleleştiren krallarla değil aynı zamanda Ortadoğu mitolojisinin önemli tanrısal figürleri olan tatlı ve tuzlu su canavarları ve yılanlarla da mücadele eder. Örneğin Yahve, adeta Tiamata'ı öldüren Marduk gibi kaos denizlerinin kralı/tanrısı Rahabı ya da Levyatan'ı öldüren tanrı olarak ifade edilmektedir.²⁰ Bu bağlamda Yahve, bazen tanrılar panteonunda tahta oturmak için mücadele eden bir Marduk gibi bazen de Kral Etana'nın saltanatını ebedi kılmak için ona yardım eden bir Şamaş gibi çıkıyor: “Çünkü Rab büyük Tanrı'dır ve bütün tanrıların üstünde büyük Kraldır.”²¹ Bu özelliklerinin dışında Yahve'den bir ordu komutanı gibi söz edilir. Ona verilen isimlerden birisi “orduların Rabbi” (Yahweh Sabaoth)'dir.²² Yine Kenan dinlerinde görülen bazı tanrısal savaşçıların Yahve'nin yanında yer aldığı ve savaştığı görülür: “Yıldızlar göklerden savaşa katıldı. Göğü bir baştan öbür başa geçerken, Sisera'ya karşı savaştılar.”²³ İşıya'da Yahve tanımlanırken onun öfkesinden, gazabından ve kanla beslendiğinden söz edilir. Bütün uluslara öfkelenen Yahve, onları tümüyle mahvetme

¹⁸ Bkz. H.H. Rowley, *Worship in Ancient Israel: Its Form and Meaning*, London, 1967, ss.42-44.

¹⁹ Tekvin 3:8, 2:2-3, 11:1-9, 17:22, 6:5-7, 18:3-8, 32:24-30, 33:10; Çıkış 3:8; Yahve'yle ilgili geniş bilgi için bkz. Şinasi Gündüz, “Kur'an Kıssalarının Kaynağı Eski Ahit mi?” Yapı, Muhteva ve Kaynak Açısından Torah Kıssaları”, *O.M.Ü.İ.F.D.*, sayı: 10, Samsun, 1998, ss.75-76.

²⁰ Mezmurlar 89:10; 74:13-14.

²¹ Mezmurlar 95:3.

²² 1 Samuel 4:4.

²³ Hakimler 5:20

kararlılığındadır. Cesetler yerlere atılacak, etraf ceset kokusundan durulmaz hale gelecek, dağlar Yahve'nin öfkelendiği halkların kanyıyla sulanacaktır. Orduların Rabbi Yahve, Edom'da toplu katliamlar yapacak tek bir insanı canlı bırakmadığı gibi orada bulunan evcil ve evcil olmayan tüm hayvanlar da boğazlanacaktır. Ancak bütün bunlar olduktan ve oluk oluk kan aktıktan sonra Yahve'nin öfkesi dinecektir.²⁴ Tüm bunlar Yahve'nin Kenan dinlerinde varolan savaşçı tanrılarının özelliklerini kendi üzerinde toplayan bir tanrı olduğu düşüncesine kapı aralar.²⁵ Barışçıl tanrı Elohim ile orduların tanrısı Yahve'nin yer değiştirmesi İsrailoğullarının şiddeti kanıksamalarını da sağlar. Adeta çok asabi ve hırçın bir baba gibi Yahve, zaman zaman kendi çocuklarını zaman zaman da diğerlerini tokatlar.

Yahve'nin savaşçıl yönü Tesniye'de bütün çıplaklığıyla görülebilir. Burada savaşın kurallarını koyar. Bir şehre savaş ilan edildiğinde ilk yapılması gereken barış teklifidir. Şayet karşı taraf barışı kabul eder ve savaşmadan "kapılarını açarsa, o vakit vaki olacak ki, içinde bulunan bütün kavim sana angaryacı olacaklar ve sana kulluk edecekler."²⁶ Ancak bu teklifi kabul etmezlerse onlarla savaş yapılacak ve bütün erkekler kılıçtan geçirilip kadınlar, çocuklar ve hayvanlara ganimet olarak el konulacaktır. Burada Yeşu'ya göre daha insafli bir tablo karşımıza çıkar. Erkeklerin dışındakilerin sadece ganimet olmasını isteyen Yahve, ağaçlara ve diğer canlılara da zarar verilmemesini emreder.²⁷ Hatta bir adım daha ileri giderek esir olarak alınan kadınlardan güzel olanlarla isterlerse birlikte olabileceklerini ama bu kadınlara onurlu davranmaları gerektiğini vurgular. Esir bir kadını beğenip onunla birlikte olmak isteyen kişi, onu evine getirecek, temizlenmesine müsaade edecek, bir ay süreyle öldürülen akrabalarının yasını tutmasına izin verecek ve bu sürenin sonunda esir kadını kendisine "eş" olarak alacak ve ilişkiye girebilecektir. Birlikte olma sonunda bir hoşnutsuzluk durumu

²⁴ İşaya 34:1-9.

²⁵ K.L. Noll, "Canaanite Religion", *Religion Compass*, Blackwell Publishing, London, 1/1 2007, ss. 78-79.

²⁶ Tesniye 20:11.

²⁷ Tesniye 20:19-20.

ortaya çıkarsa bu durumda da kadının özgürce gitmesine izin vermesi ve onu parayla köle olarak satmaması gerekmektedir. Yahve bunun nedeni olarak zaten kadının böylesi bir birlikteliğe zorlanmakla yeterince alçaltıldığını bu yüzden de daha fazla alçaltılmaması gerektiğini söyler.²⁸ Lakin aynı Yahve, bir üst bölümde Hititler ve Kenanlıların da aralarında yer aldığı toprakları vaat edilen kavimlerden söz ederken "bu kavimlerin şehirlerinden nefes alan kimseyi sağ bırakmayacaksın." "..Rabbin sana emrettiği gibi tamamen yok edeceksin."²⁹ der.

İsrailoğullarına düşmanlarına karşı bu denli yardımlarda bulunan zaman zaman onlar adına düşman kavimlerle savaşan ya da yabancı ülke halklarını zelil bir vaziyette İsrailoğullarının ellerine teslim eden Tanrı, sık sık yaptığı ahitten söz eder. Ahdi unutmalarını ve yalnızca kendisine tazimde bulunmalarını ister. Ancak İsrailoğulları ahdi çiğnediklerinde ya da diğer bir ifadeyle ahde vefazsızlık yaptıklarında onlara karşı "ayaklanan düşmanlarını onların ayakları önünde kırdırır"³⁰ Tanrı, bu defa İsrailoğullarını "düşmanlarının önünde kırdırır."³¹ Bu ceza bir Baba'nın evlatlarına verebileceğinin çok üzerinde son derece ağır bir cezadır. Adeta Firavunların uyguladığı soykırımı bu defa Baba/Yahve uygular:

Kötü işlerinle beni bıraktığın için, sen helak oluncaya kadar ve sen çabucak yok oluncaya kadar, yapmak için el attığın her işte Rab senin üzerine lanet, şaşkınlık ve tekdir gönderecektir. Mülk edinmek için gitmekte olduğun diyar üzerinden seni bitirinceye kadar, Rab sana vebayı bağlayacak. Rab seni veremle, ve sıtma ile, ve iltihapla, ve yakıcı sıcaklıkla, ve kuraklıkla, ve sam yeli ile, ve küfle seni vuracak ve *sen yok oluncaya kadar* bunlar seni kovalıyacaklar.

Rab senin diyarını toz ve kum edecek ve sen helak oluncaya kadar göklerden senin üzerine inecek..... düşmanlarının önündekaçacaksın; ve yeryüzünün bütün ulusları için dehşet verici bir örnek olacaksınız. Ve göklerin bütün kuşlarına ve yerin vahşi hayvanlarına leşin yem olacak ve onları

²⁸ Tesniye 21:10-14.

²⁹ Tesniye 20:16-17.

³⁰ Tesniye 28:7.

³¹ Tesniye 28:25.

kaçıran olmayacak... Ve bütün bu lanetler senin üzerine gelecek ve sen helak oluncaya kadar seni kovalayıp sana yeti-
şecekler; çünkü Rabbin sözünü dinlemediniz...

Rab'bin üzerinize göndereceği düşmanlara kölelik edecek-
siniz. Aç, susuz, çıplak kalacaksınız; her şeye gereksinim
duyacaksınız. RAB sizi yok edinceye dek boynunuza demir
boyunduruk vuracak.

Rab uzaktan, dünyanın öbür ucundan bir ulusu - dilini bil-
mediğiniz bir ulusu - birden çullanan bir kartal gibi başınıza
getirecek.

Rab sizi dünyanın bir ucundan öbür ucuna, bütün halklar
arasına dağıtacak... Siz yok oluncaya dek Rab bu Yasa Kita-
bı'nda yazılmamış her türlü hastalığı ve belayı da başınıza
getirecek.³²

Yahve sevgili evlatlarına layık gördüğü bu ceza karşısında
pişmanlık, acıma ya da merhamet duymakta mıdır? Pişmanlığın
tam tersine o verdiği bu cezadan mutluluk duymaktadır.
İsrailoğullarına iyilik yapmak onların çoğalmasını sağlamak ve
onların düşmanlarını yok etmek nasıl Yahve'yi sevindirmişse şim-
dide onlara azap etmek ve onları yok etmek aynı şekilde sevindir-
mektedir. Kendi yaptıklarıyla tatmin olmayan Baba, bir adım ileri
giderek dünyanın muhtelif bölgelerine dağıttığı sevgili çocukları-
nın hiçbir yerde tutunmamaları içinde elinden geleni yapacaktır:
"Mülk edinmek için gideceğiniz her ülkeden sökülüp atılacaksi-
niz."³³ Bu ceza sıradan bir ceza olmasının ötesinde İsrailoğullarının
tarih boyunca aralarında yaşadıkları bütün toplulukları kendileri-
ne yabancı görmelerine; kendilerini hiçbir yere ait hissetmemeleri-
ne ve sürekli yabancı kalmalarına neden olacak bir cezadır. Ne
huzurları ne de can güvenlikleri olacaktır. Asla emniyette olunma-
yan bir hayatta insanın psikolojisi ne kadar sağlıklı kalabilir? Gü-
venmediği insanlar arasında yaşayan bir halk nasıl olurda kendisi-
ni oranın bir parçası hissedebilir?

Bu uluslar arasında ne esenliğiniz ne de dinlenecek bir yeri-
niz olacak. Orada RAB size titreyen yürekler, umutsuzluk
ve bakmaktan yorulmuş gözler verecek.

³² Tesniye 28:20-62.

³³ Tesniye 28:63-64.

Sürekli can kaygısı içinde yaşayacaksınız. Gece gündüz dehşet içinde olacaksınız. Yaşamınızın güvenliği olmayacak.³⁴

Yahve'nin genel özellikleri düşünülünce bu cezanın sadece bir nesli ya da ilgisini değil bütün İsrailoğullarını kapsadığını daha rahat anlarız. Nitekim kendisini kıskanç bir Tanrı olarak tanımlayan Yahve, babaların günahlarının hesabını çocuklardan ve torunlardan soran bir tanrı olduğunu ifade eder.³⁵

Ahde vefasızlık ve Rablerini unutup başka tanrılara tapınmalarına kızan³⁶ Yahve'nin verdiği cezanın kendilerini yeterince zelil kıldığına inandıkları için sürekli dualarla yakarışlarla Yahve'den artık bu öfkeye bir son vermesini dilerler. Daima yanlarında olan Yahve'yi yeniden yanlarında görmek yeniden güvende olmak isterler: "Canavara teslim etme kumrunun canını, Asla unutmada düşkün kullarının yaşamını... Kalk ey Tanrı, davanı Savun! Anımsa akılsızların gün boyu sana nasıl sövdüğünü!"³⁷ İsrailoğulları, hakaret ve eziyetin sadece kendilerine has olmadığını kendileri birilikte tanrılarına da hakaret edildiğini söyleyerek Yahve'nin harekete geçmesini isterler. Ancak istedikleri Yahve'nin öfkesinin dinmesi değil öfkenin kendilerinden başkalarına yönelmesidir: "Niçin uluslar, "Nerede onların Tanrısı?" diye konuşsun, Kullarının dökülen kanının öcünü alacağını bilsinler, Gözlerimizle bunu görelim!"³⁸

Bir şartla öfkesinin sonsuz olmadığını, dünyanın muhtelif yerlerine dağıttığı evlatlarını tekrar bir araya toplayacağını söyleyen Yahve, halkından ahidlerini hatırlamalarını ve tekrar kendisine kulluk etmelerini ister.³⁹ Yahve, yapılan çağrılara karşılık verir ve halkının karşısında olmak yerine tekrar halkının safında olmayı seçerek onlara –şayet tarihsel olarak gerçekse- tarihin en büyük katliamlarına imza atacak Yeşu'yu gönderir. Aslında Yeşu, Tan-

³⁴ Tesniye 28:65-66; benzer ifadeler için bk. Levililer 26:14-39.

³⁵ Çıkış 20:5; 34:7.

³⁶ Tesniye 29:5-6, 25-28.

³⁷ Mezmurlar 74:19,22.

³⁸ Mezmurlar 79:10.

³⁹ Tesniye 30:1-4.

rı'nın daha önce söylediklerini gerçekleştirmenin ötesinde bir şey yapmaz. Zira Tesniye'de halkını affedeceğini söyleyen Yahve, paradoksal bir şekilde evlatlarının üzerine ceza olarak gönderdiği insanlardan evlatlarına yaptıkları eziyetin intikamını almaya kalır. Oklarını kanla sarhoş edeceğini, etle besleneceğini ifade ettikten sonra bütün uluslardan kendi halkına saygı göstermelerini ister. Artık o, kullarının kanunun intikamını alacak; ülkesinin ve halkının günahlarını bağışlayacaktır⁴⁰:

Ne mutlu sana, ey İsrail! Var mı senin gibisi? Sen RAB'bin kurtardığı bir halksın.

RAB seni koruyan kalkan Ve şanlı kılıcıdır. Düşmanların senin önünde küçülecek, Ve sen onları çiğneyeceksin.⁴¹

Musa sonrası dönemde, Yahve'nin "Kulum Musa öldü. Şimdi kalk, bütün halkla birlikte Şeria Irmağını geç. Size, İsrail halkına vereceğim ülkeye girin. Musa'ya söylediğim gibi, ayak basacağınız her yeri size veriyorum."⁴² emriyle Musa'nın yerine kavminin başına geçen Yeşu, Eski Ahitte anlatılanlara göre çok büyük boyutlarla katliamlara imza atar. Yahve, Yeşu'ya, korkmamasını, cesur olmasını kendisinin sürekli onunla birlikte olacağını söyler ve Lübnan'dan Fırat'a kadar bütün Hitit ülkesini ona vaat eder.⁴³ Yeşu öncelikle kavminin arasında tam bir otorite sağlar. Ona itaatsizliğin cezası ölümdür.⁴⁴ Nitekim Karmi oğlu Akan adanmış eşyaların bazılarını kendi yanına alır ve çadırında sakladığı için ihanet ettiğine karar verilerek taşlanarak öldürülür. Akan'ın bu davranışı karşısında öfkelenen savaşçı tanrı Yahve'nin öfkesi Akan'a atılan taşlar Akor vadisinde bir tepe oluşturduğunda diner.⁴⁵

Yeşu, Yahve'nin buyruğu doğrultusunda ilk katliamını Eriha'da gerçekleştirir. Eriha'yı kendisine savaşçı kral/Rab Yahve teslim etmiştir. Kentteki kadın, erkek, genç, yaşlı herkesin yanı sıra küçük ve büyük baş hayvanlardan ne varsa (eşeklerde dahil olmak

⁴⁰ Tesniye 32:40-43.

⁴¹ Tesniye 33:29.

⁴² Yeşu 1:2-3.

⁴³ Yeşu 1:4-9.

⁴⁴ Yeşu 1:18.

⁴⁵ Yeşu 7:1-26.

üzere) kısaca hiçbir canlı kalmayacak şekilde kılıçtan geçirilip yok edilir.⁴⁶ Böylesi bir vahşetin Tanrının emirleri doğrultusunda gerçekleştiriliyor olması son derece dikkat çekicidir. Eriha'dan sonra bir başka katliamı Ay kentinde yaptıklarını görüyoruz. Ay kentinde de bütün insanlar istisnasız öldürülür. Ancak bu defa hayvanlar ve diğer malları yağmalandıktan sonra şehir ateşe verilir.⁴⁷ Yeşu, bütün bölge üzerinde hızla hakimiyet kurma yolunda emin adımlarla ilerlerken Rab/Yahve daima yanındadır. Öyle ki zaman zaman Yahve bizzat savaşa iştirak eder ve kendi halkını yalnız bırakmaz: "Rab, İsraililer'den kaçan Amorlular'ın üzerine Beyt-Horon'dan Azeka'ya inen yol boyunca gökten iri iri dolu yağdırdı. Yağan dolunun altında can verenler, İsraililer'in kılıçla öldürdüklerinden daha çoktu."⁴⁸ Yine Yahve, İsrailoğullarının arzusu doğrultusunda güneşin batmasını geciktirir. Daha sonra o Amor'dan kaçıp Makkeda'da bir mağaraya sığınan beş kralı asar ve sonrasında Makkeda halkını kılıçtan geçirir. Burada da Yahve, hem halkıyla birlikte savaşır hem de katliam yapmaları için şehri İsrailoğullarına teslim eder: "Yeşu İsrail halkıyla birlikte Makkeda'dan Livna'nın üzerine yürüyüp kente saldırdı. Rab, kenti ve kralını İsraililer'in eline teslim etti. Yeşu kent'in bütün halkını kılıçtan geçirdi. Tek canlı bırakmadı. Kentin kralına da Eriha Kralı'na yaptığı gibi aynı şeyi yaptı."⁴⁹ Yeşu bölgedeki bütün toprakları ele geçirir çünkü "İsrail'in Tanrısı Rab İsrail'den yana savaşmıştı."⁵⁰ Yeşu kitabı Batı Şeria bölgesinde "ordular ilahı" Yahve'nin direktifleriyle gerçekleştirilen "kutsal temizlikler"i uzun uzun anlatarak devam eder. Yapılan iki düşman kabile/kavim/ülke arasındaki bir savaş değil adeta yabancı bir halka karşı uygulanan bir soykırım(genosid)dır. Zira katliamlar esnasında Eski Ahit'te anlatılanlara göre taş üstünde taş, gövde üstünde baş bırakılmaz. Kadın, çocuk, genç yaşlı kim

⁴⁶ Yeşu 6:21.

⁴⁷ Yeşu 8:2-28.

⁴⁸ Yeşu 10:11.

⁴⁹ Yeşu 10:29-30.

⁵⁰ Yeşu 10:42.

varsa öldürülür. Zaman zaman o kadar ileri gidilir ki hayvanlar bile tamamen katledilir.⁵¹

Yeşu'nun katliamlarından önce Sayılar kitabında Midyanlılara karşı yapılan savaşlar anlatılır. Yine Yahve'nin emri doğrultusunda gerçekleştirilen bu savaşta Midyanlı bütün erkekler kılıçtan geçirilir, beş Midyan kralı öldürülür, kadın ve çocuklar bu defa öldürülmezler ama tutsak edilirler. Hayvanlar ve malları ise yağmalanır ve şehirlerden arta kalanları ise ateşe verilir. Esirler ve ganimetlerle birlikte Midyanlılarla savaştan dönen ordu, Musa'nın huzuruna varır. Musa, komutanlarına kadınları sağ bıraktıkları için kızar ve eksik bırakılan katliamın tamamlanmasını ister: "Şimdi bütün erkek çocukları ve erkekle yatmış kadınları öldürün. Yalnız erkekle yatmamış genç kızları kendiniz için sağ bırakın."⁵²

Hoşea'da Yahve, öfkesi konusunda özeleştiri yapar. İsraili daha çocukken sevdiğini, oğlunu Mısır'dan çağırdığını, zaman zaman kendi oğlunu çağırmak için peygamberler gönderdiğini, ama onları ne kadar çağırırlarsa İsrailoğullarının o kadar uzağa gittiklerini ve başka tanrılara tapındıklarını söyler. Aslında tıpkı Efraim örneğinde olduğu gibi onlara öncelikle sevgi ve merhametle yaklaştığını ve onları kucakladığını fakat onların sürekli dönemlik ettiklerini söyledikten sonra artık öfkesini kontrol edeceğini söyler. Çünkü der Yahve "ben insan değil Tanrıyım, Kutsal Olan'ım aranızda, artık öfkeyle üzerinize gelmeyeceğim." Ama yine de Yahve, dağınık oğullarını toparlamasından söz ederken kendisinden bir aslan olarak söz eder. Öyle ki aslan gibi kükreyen Rabbin ardınca yürüyecekler ve korkudan tir tir titreyeceklerdir. Tıpkı kuşlar ve güvercinler gibi ürkek ve korkak bir şekilde Rable-rinin peşi sıra yürüyeceklerdir.⁵³ Bütün merhameti ve sevgisine

⁵¹ Yeşu kitabında anlatılanların tarihsel gerçeklerle ilgisi olmadığını savunan Garaudy'e göre kutsal metindeki bu ifadeler literal olarak okunduğunda tarih boyunca benzer katliamları yapmak isteyenler için iyi bir dayanak oluşturur. Nitekim 9 Nisan 1948'de Menahem Beghin'in Deir Yasin köyünde kadın, erkek ve çocuk 254 kişiyi öldürerek gerçekleştirdiği katliamının esin kaynağının bu kitap olduğunu ifade eder. Bk.Roger Garaudy, *İsrail, Mitler ve Terör*, çev. Cemal Aydın, Pınar Yayınları, İstanbul, 1999,ss.47-60.

⁵² Sayılar 31:7-18.

⁵³ Hoşea 11:1-11.

rağmen Yahve, yine de korku olmadan çocuklarını yola getiremeyeceğini düşünür. Artık onları helak etmeyecek, onlara gazap göndermeyecektir ama yine de onların kendisinden korkmalarını bekler. Bu korku motifi dolayısıyla İsrailoğullarının Tanrı'yı korku ve dehşetin gücü olarak tanıdıklarını görüyoruz. Davud ve oğlu Vaiz (Kohelet)'de dahil bir çok peygamber Tanrı korkusundan söz ederler.⁵⁴ Bu nedenle de İbranice korku anlamındaki *yi'rah* kelimesi adeta İsrailoğullarının belleğine kazınmıştır. Nitekim bu korku yüzünden Tanrı'nın adını bile açıkça telaffuz etmekten çekinir olmuşlardır.⁵⁵

II

Şiddetin kaynağı konusunda yapılan bazı araştırmalar toplumsal psikolojinin şiddet eğiliminde ne derece etkin olduğunu göstermiştir. Şiddetin en önemli iki unsuru olan "kurban ve saldırgan"ın ya da "mazlum ve zalim"ın çok kolay yer değiştirebildiği görülmektedir. Bu bağlamda 1971 yılında Stanford Üniversitesinde Philip Zimbardo⁵⁶ tarafından gerçekleştirilen (hapisane) deneyi iyi bir örnektir. Cezaevi yaşamını incelemeyi amaçlayan bir çalışma sırasında psikolojik hiçbir sorunu olmayan son derece sağlıklı 75 kişi arasından en sağlıklı olduğuna kanaat getirilen 24 kişi seçilir. Bu kişiler 12'şerli iki gruba ayrılır. Gruplardan birisi mahkum diğeri gardiyan rolünü üstlenirler. Mahkum olarak seçilen denekler evlerinden hiç beklemedikleri bir şekilde gerçekten suçlu olduklarına inandırılarak polis tarafından tutuklanır ve özel olarak cezaevi şeklinde hazırlanan mekana getirilirler. Gardiyanların görev şekli vb. tüm şartlar gerçeğiyle tamamen aynı olacak şekilde düzenlenir. Deneyin iki hafta sürmesi hedeflenirken ancak altı gün sürdürüle-

⁵⁴ Mezmurlar 111:10; Vaiz 12:13.

⁵⁵ Baki Adam, "Yahudilik ve Şiddet", s.25.

⁵⁶ Zimbardo, 2007'de yayınlanan bir kitabında 1971'de gerçekleştirdiği bu deneyi farklı açılımlarla daha da geliştirip, Irak'ta Amerikan ordusunun kontrolündeki Abu Ghraib cezaevindeki uygulamaları da göz önünde bulundurarak insanların nasıl şeytanlaştığını psikolojik açıdan sorguluyor. Hıristiyan düşüncesinde Tanrı'nın yoldan sapmış bir meleği olan Lucifer'den hareketle tezini açıklayan Zimbardo, amacının dini bir analiz yapmaktan çok psikolojik tahlil yapmak olduğunu belirtiyor. Bk. Philip Zimbardo, *The Lucifer Effect: Understanding How Good People Turn Evil*, Random House, 2007.

bilir. Bunun en önemli nedeni gardiyanların sergiledikleri sözlü ve fiili şiddet ve bunun karşısında kurban konumundaki mahkumların psikolojik sorunlar yaşamaları, isyanlara kalkışmaları olmuştur. Ahlaksal yönü tartışmalı olan bu deney açıkça kurban toplama kamplarında olan, yurtlarından sürülmüş olan, mahkum olan kurbanların gittikçe zavallılaştan bir psikoloji içine girdiklerini gardiyanların yani saldırgan konumundaki kişilerin ise saldırganlıklarının katlanarak büyüdüğü ifade edilmiştir.⁵⁷ İsrailoğulları da kimi zaman mahkum kimi zaman gardiyan rolünü çok iyi oynamışlardır. Mahkum rolünde ezilen durumunda iken gerçekten de çok ciddi baskılar ve zulümler görmüşler ve bu dönemlerde alabildiğine masumlaşmışlardır. Ancak Gardiyan rolünde iken tam tersine acımasızlığın en vahşi örneklerini sergilemekten kaçınmamışlardır. Nitekim cezaevinde tutuklu olan Filistinlilerin salındıktan sonra peşlerinden otomatik silahlarla taranarak öldürülmeleri, bir duvar dibine sığınan bir babayla küçük yaştaki savunmasız oğlunun otomatik silahlarla tüm dünyanın gözü önünde taranarak öldürülmeleri gibi pek çok güncel örneği hatırlamak mümkün. İkinci Dünya Savaşında Amerikalılarca esir alınan Almanlar, Amerikan esir kamplarında özellikle Yahudilere teslim edilirler. Esirlere hayatta kalabilecek kadar az yiyecek veren Yahudiler, psikolojik işkencelerde dahil olmak üzere bir dizi işkence yaparlar.⁵⁸ Yahudiler tıpkı yukarıdaki cezaevi deneyinde olduğu gibi baştan beri Yahve'nin kendilerine verdiği rolü oynamaktadırlar. Bu rol bazen gardiyan bazen mahkum rolü ama her ikisi de şiddetle iç içe.

Görüldüğü üzere Eski Ahit'in önemli bir kısmında İsrailoğulları ya şiddeti uygulayan ya da şiddete doğrudan maruz kalan insanlar konumundadırlar. İşin ilginç kısmı her iki durumda Yahve'nin isteği doğrultusunda gerçekleşir. Kendi halkına merhamet ettiği, ahdini hatırladığı dönemlerde Yahve, onların düş-

⁵⁷ Craig Haney, Curtis Banks and Philip Zimbardo, "A Study of Prisoners and Guards in a Simulated Prison", *Theatre in Prison*, ed. Micheal Balfour, Intellect Books, Bristol GBR, 2004, ss. 19-33; Yves Michaud, *Şiddet*, çev. Cem Muhtaroğlu, İletişim Yayınları, İstanbul, 1991, ss.72-73.

⁵⁸ Jan Philipp Reemtsma, *Vahşeti Kavramak, İnsan Zulmünü Açıklama Denemeleri*, çev. Ender Ateşman, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1998, s.49.

manlarına karşı acımasız olmalarını isterken halkının ahde vefasızlık gösterdiği dönemlerde düşmanları tarafından aşağılanmasını, katledilmesini sağlamış ya da buna seyirci kalmıştır. Amaç evladını cezalandırmaktır.

Ricoeur'ya göre Eski Ahit'te suç ve kurtuluş ekseninde dönen tarihin teolojisi aşırı tehdit ve aşırı vaat arasında bir birini takip eder (krş. Amos 5:18 ve Yeremya 31:31-34). Bu yargı ve merhamet diyalektiği, sürgün ve geri dönüşün tarihinde Yahudi peygamberlerle birlikte okunmaktadır. Yine aynı diyalektik yaklaşım başlangıç ve sonun mitsel sunumunda yansıtılır. Ricoeur çözümlemesini biraz daha ileri götürerek Eden Bahçesi hadisesini İsrail'in tarihine giriş, davet, itaatsizlik ve sürgün bağlamında okur. Ona göre Tekvindeki düşüş öyküsü İsrailoğullarının dramatik kaderinin sembolik ifadesidir: çağrı – itaatsizlik/ihanet – sürgün. İsrail tarihsel olarak Kenan'dan sürülmesi olarak mitte Adem ve Havva Cennetten sürülmüşlerdir. Cennet kaybolmuştur. Sürgünse hala devam etmektedir fakat yeniden yaratılan ve bağışlanan insan vardır. Tufan, Mısır'dan Çıkış, Babil sürgününden geri dönüş ve benzeri hadiseler hem kınama ve lanetlemeyi hem de af olan yargıyla gerçekleşen yeniden yaratılışı simgelemektedir.⁵⁹ Benzer düşüncenin C.H. Dodd tarafından da savunulduğunu görüyoruz. O da İsrail'in sürgün tecrübesinin insanlığın yaratılış öyküsü olarak konfigüre edildiğini düşünür. Kısacası Ricoeur'ya göre Ademik mitin ifade anlamlarından birisi, İsrail'in tarihsel tecrübesinin evrensel boyutta anlatımıdır: "O, bütün olarak insanoğlu üzerine tasarlanan İsrail'in trajik kaderidir. İnsanı cennetin dışına çıkaran Tanrı'nın Sözü İsrail'i sürgüne gönderen şimdi evrensel bir uygulamaya devredilen yargının sözüdür."⁶⁰

Ricoeur'un da dediği gibi sürgün ve geri dönüşün tarihi devam etmektedir. Bir kez daha İsrailoğulları Kudüs'e (Yeruşalem'e)

⁵⁹ Paul Ricoeur, *The Symbolism of Evil*, tr. Emerson Buchanan, Beacon Press, Boston, 1969, ss.240-242.

⁶⁰ C. H. Dodd, *The Bible Today*, Cambridge University Press, Cambridge, 1968, s.113'den aktaran Paul Ricoeur, "Original Sin: A Study in Meaning", *The Conflict of Interpretations Essays in Hermeneutics*, ed. Dohn Ihde, Northwestern University Press, Evanston, 1974, s.284.

geri dönmüşlerdir. Bu geri dönüşe kadar maruz kaldıkları onca şiddet ve şu an uygulamakta oldukları şiddetin dökümü konumuzun dışındadır. Burada genel birkaç örnek vermekle yetineceğiz. Ancak şu kadarını söylemeliyiz ki bir kez daha mahkum – gardiyan; köle – efendi; mazlum – zalim yer değiştirmiştir.

Diyaspora, Yahudiliğin tarihini belirleyen temel karakteristiğidir. Yahve'nin yukarıda aktardığımız Tesniye'de geçen, "gidecek, sığınacak yeriniz olmayacak; gittiğiniz her yerde dışlanacaksınız; can güvenliğiniz olmayacak." şeklindeki ifadelerini doğrularcasına Yahudiler yaşadıkları toplumların çoğunda hedef haline gelmiş ve eziyetlere maruz kalmışlardır. 1290'da İngiltere'den, 1306'da Fransa'dan, 1492'de İspanya'dan, 1497'de Portekiz'den çıkarıldılar. 16. Yüzyılda Almanya, Polonya ve Rusya'da zulme/şiddete maruz kaldılar. 1648-49'da Ukrayna'da toplu katliamlara maruz kalırlar. Aslında bütün İsrail tarihi afet ve felaketlerle doludur denilebilir. Avner Falk, MÖ 586'da İlk Mabedin ve MS 70'de ikinci Mabedin yıkılışını bu felaketlerin sadece bir başlangıcı olarak kabul eder. Haçlılar Avrupa'da 1096-99 arasında çok sayıda Yahudiyi öldürür. Aynı yıllarda 1144-1171 Avrupa'daki birçok ülkede Yahudi öldürme ritüelleri düzenlenir.⁶¹ Haçlı seferleri esnasında özellikle Birinci Haçlı seferi sırasında çok sayıda Yahudi kılıçtan geçirilir. Almanya'nın Rhine şehri gibi bazı yerlerdeki Yahudiler kılıçtan geçirilme ya da din değiştirme seçeneğinden birisini seçmeye zorlanırlar. 1096'da (Almanya) Speyer'de bir Şabat günü Sinagoga düzenlenen saldırıda ibadet etmekte olan Yahudiler katledilir. Kimsenin kaçmaması için sokaklara barikatlar kurulur. Daha sonraki yıllarda da Avrupa'nın pek çok şehrinde benzer katliamlar gerçekleştirilir. Bu dönemdeki katliamlar büyük çoğunlukla Haçlı orduları tarafından gerçekleştirilir.⁶² İnsan formundaki şeytanlar olarak algılandıkları Ortaçağ boyunca Yahudilerin de benzer şiddet ritüelleri yaptığına inanıldı. Örneğin yakalanan Hıristiyan çocukların Yahudi din adamları tarafından hadım edildiği

⁶¹ Avner Falk, *A Psychoanalytic History of Jews*, 1996, Fairleigh Dickinson Univ. Press.-Associated University Presses London, 1996, ss.15-16.

⁶² Norman Cohn, *The Pursuit of the Millennium*, Essential Books, Fairlawn – New Jersey, 1957, ss.49-52, 92-94; Reemtsma, *Vahşeti Kavramak*, ss.47-48, 92-102.

ve muhtelif işkenceler yapıldığına dair bir takım hikayeler anlatılmaktadır. Hatta bu anlatılar o yıllarda yapılmış bazı çizimlerle de canlandırılmıştır.

Bu yüzden Teologlara göre bile Yahudiler, Tanrı'nın ihtişamına zarar veren, Tanrı'ya karşı küçük düşürücü davranışlar sergileyen, Baba'nın öğretisini reddeden lanetlenmiş kötü çocuklardır.⁶³ Nitekim, reform hareketinin başlarında destek ihtiyacı dolayısıyla kendisine yakınlık gösteren Yahudilerin lehinde sözler söyleyen Luther, ilerleyen zamanlarda tam tersi bir tutum takınarak "Yahudilerle karşılaştığım zaman... açık açık ve korkusuzca bu gerçek bir şeytandır demelisin." diyecek kadar ileri gider. Yine "Tanrı bana, Yahudilerin ümitle beklediğinden başka bir Mesih olmadığını bildirseydi, insandan çok bir domuz olmayı tercih ederdim."⁶⁴ diyen Luther, Yahudilere karşı yapılmasını istediği şeyleri öğütlerim başlığı altında şöyle sıralar: i) ilk olarak, onların sinagogları yakılmalı, kendileri de sülfür/kükürt ve zifte bulandıktan sonra ateşe atılmalıdırlar. ona göre böylelikle Tanrı'ya ne kadar kararlı oldukları gösterilecektir. Tanrıya, Babaya hakaretleri ve sövgülerine rağmen cahilce onlara tolerans gösterilmişti. Artık sözlerinin karşılığı gösterilmelidir. ii) ikinci olarak bütün kitaplarının –dua kitapları, Talmud ve hatta Bible'la ilgili kitaplar- yakılması gerektiğini söyler. Zira bu kitaplar Tanrı'nın Oğluna hakaret etmek için kullanılmaktadır. iii) onların ölüm cezası karşısında Tanrı'ya övgüler düzmeleri, dua etmeleri yasaklanmalıdır. Zira onlar Oğul derken kastettikleri İsa Mesih değil, kendi tanrılarıdır. Çıkış kitabında (20:7) Tanrı'nın ismini anmaları yasaklandığı için bunu rahatlıkla yaparlar. iv) Duyacağımız şekilde Tanrı'nın ismini söylemeleri de yasaklanmalıdır. Zira bunu duyduğumuzda vicdanımızda onlar hakkında iyi şeyler uyanabilir. Yahudilere karşı bu denli bir şiddeti savunan Luther, onların iddia ettikleri gibi Tanrı'nın halkı olmadıklarını gerçekte onların Tanrı'yı hiç dinlemediklerini, peygam-

⁶³ Cohn, *The Pursuit of the Millennium*, ss.72-74 ve (Plate 4).

⁶⁴ Peter F. Weiner, *Hitlerin Manevi Atası Martin Luther*, çev.Hakan Olgun, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2002, ss.90-92.

berlerini yalanladıklarını ve bu yüzden de Tanrı'nın onlara gazabını gönderip lanetlediğini düşünür.⁶⁵

Tarihsel süreç içerisinde Yahudilerin Gentilelerden gördükleri baskı, zulüm ve işkenceler yukarıdaki örneklerden çok daha fazladır. Ancak garip olan bu denli zulme maruz kalan, mazlum konumda olan bir halkın Gandhi ya da Tenzin Gyatso (Dalay Lama) gibi şiddet karşıtı bir tavır geliştirmek yerine Yeşu kitabundakilere benzer eylemleri eline geçen her fırsatta yapmaktan geri durmasıdır. Pek çok Hıristiyan gibi Luther'e göre de Yahudiler şeytanken, Yahudilere göre de Yahudi olmayan tüm insanlar şeytandır. Hassidizmin önemli kollarından birisi olan Habbad'ın temel kitabı durumundaki *Hatanya'* da Yahudi olmayan tüm insanlar içlerinde mutlak anlamda hiçbir şey bulunmayan şeytani yaratıklar olarak nitelenir. Yine bu kitaba göre Yahudi olmayan birine ait embriyo, nitelik olarak bir Yahudi'ye ait olandan tamamen farklıdır. Yahudi olmayanların varlığı gereksizdir ve tüm yaratıklar sadece Yahudiler için yaratılmıştır.⁶⁶

11. yüzyılda yaşayan ve Yahudiliğin iman esaslarını belirleyen Maimonides'in şiddet konusunda Luther'den hiç de aşağı kalmadığını söylemeliyiz. Zira Maimonides, Hıristiyanlar hakkında iyi duygular beslemediği gibi İsa ve Havarilerine hakaret etmekten de geri durmaz. Ayrıca Türkler/Mogollar gibi farklı toplulukların insan bile kabul edilemeyeceğini düşünür: "kuzeylerde yaşayan göçebe Türkler, güneydeki zenciler (Kushites), aramızda yaşayıp onlara benzeyenler ve bu türde olanlar. Onların irrasyonel varlıklar olduklarını ve insan tabiatına sahip olmadıklarını düşünüyorum. Bana göre onlar insan olma seviyesinin altındadırlar fakat maymunların üzerindedirler. Çünkü onlar insan şekil ve formundadırlar ve akli formları maymundan biraz yukarıdadır."⁶⁷

⁶⁵ Martin Luther, "On the Jews and Their Lies (1543)", *Martin Luther's Basic Theological Writings*, ed. Timothy F. Lull, Second Edition ed. William R. Russell, Fortress Press, Minneapolis, 2005, ss.30-31.

⁶⁶ Israel Shahak, *Yahudi Tarihi Yahudi Dini*, çev. Ahmet Emin Dağ, Anka Yayınları, İstanbul, 2002, s.59.

⁶⁷ Moses Maimonides, *The Guide for the Perplexed*, tr. M. Friedländer, Routledge & Kegan Paul Ltd., London, 1904, Bölüm LI, s.385.

Benzer doğrultudaki pek çok ifadenin birçok metinde yer aldığı görülmektedir: "...bizim için savaş bir oyun değil, bilakis hayatı bir zorunluluktur... En iyi gentile kendini öldürendir, en iyi yılan, beyni dağılmış olandır."⁶⁸

"En iyi yılan, beyni dağılmış olandır." felsefesine sahip çıkan Siyonist Yahudiler, 1948'de büyük bir katliama imza atarlar. Menahem Beghin liderliğindeki Irgun (Irgun Zvai Le'umi) örgütüne bağlı militanlar Deir Yasin köyüne saldırarak köyün neredeyse tamamını kadın, çocuk ya da yaşlı ayırımı yapmadan katlederler.⁶⁹ Benzer bir katliam 1953'de Ürdün'ün Kibya köyünde gerçekleştirilir. Öldürülenlerin dörtte üçü kadındır ve Birleşmiş Milletler gözlemcilerinin verdiği raporda evlerin bombalanması esnasında içerde olanların dışarı çıkmalarının üzerlerine ateş edilmek suretiyle engellendiği, çıkmayı başaranlarında dışarıda öldürüldüğü ifade edilmektedir.⁷⁰ İsrail'in adının karıştığı en büyük katliamlardan birisi de Lübnan'daki Sabra ve Şatilla Filistin mülteci kamplarında işlendi. 16 Eylül 1982'de resmi kayıtlara göre İsrail yanlısı Hıristiyan falanjistler tarafından gerçekleşen katliamda üçbine yakın insan öldürülür. Olay sonrasında söz konusu iki kampı da gezen Fransız şair ve yazar Jean Genet, gördüğü manzara karşısında şok olur. Anlattıklarına göre baltalarla kafatasları parçalanan, ayaklarına geçirilen iplerle sürüklenerek öldürülenlerden cesetlerinden,

⁶⁸ R. Shim'on Weiser, "Purity of weapons – an Exchange of letters" *Niv Hamidrashiyyah Yearbook*, 1974, ss.29-31'den aktaran Shahak, *Yahudi Tarihi Yahudi Dini*, s.140.

⁶⁹ <http://www.deiryassin.org/> [28.04.2008]; Irgun Zvai Le'umi (National Military Organization), 1931'de Avraham Tehomi liderliğinde kurulan bir yer altı örgütüdür ve King David Hotel'in bombalanmasının da aralarında yer aldığı bir çok terör eylemi gerçekleştirirler. Haklarında detaylı bilgi için bk. (kendi siteleri) <http://www.etzel.org.il/english/index.html>. İnternet Sitelerinde Prof. Yehuda Lapidot tarafından hazırlanan Dair Yassin'e ait metinde kendilerinin son derece temiz bir operasyon gerçekleştirdiklerini ve kesinlikle yaşlı, kadın ya da çocuklara zarar vermediklerini iddia etmektedirler. Menachem Begin 1943'de örgütün liderliğine getirilir. Ayrıca bk. <http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/History/irgun.html> [18.04.2008].

⁷⁰ Livia Rokach, *Israel's Sacred Terrorism, a Study based on Moshe Sharett's Personal Diary, and other documents*. Foreword by Noam Chomsky, AAUG Press, New York, 1986, <http://codoh.com/zionweb/zisacredterror/zinasser10.html#appendix1>; Roger Garaudy, *Siyonizm Dosyası*, çev. Nezih Uzel, Pınar Yayınları, İstanbul, 2000, s.169.

sokaklardaki çocuk cesetlerinden ve onların yaydığı kokudan söz eder. Genet, ziyareti yaptığında Pazar günüdür. Perşembeden beri cesetler bile kaldırılmamış öylece durmaktadır. O anda ruh halini anlatırken şayet mezbahaya dönmüş bu şehri tek başıma görmüş olsaydım aklımı kaçırabilirdim, diyerek ifade eder. Manzara o denli korkunçtur ki insanlar sadece kurşunlanarak ya da yakılarak değil işkence edilerek öldürülmüştür. Gördükleri arasında bütün parmakları kesilmiş olan beyni ya da başka uzuvları vücudunun dışına çıkarılmış olanlar vardır. Ama kurbanların nasıl öldürüldüklerini kendisine anlatanların ve her şeyi gördüklerini söyleyenlerin faillerin kim olduğu sorusu karşısında hiçbir şey bilmedikleri ve görmedikleri karşısında şaşırır.⁷¹ Bernard Lewis'e göre en başından beri katliama katılmadığı bilinen ve ihmali ya da suç ortaklığı henüz kesinleşmemiş olan İsraililere yüklenilmişti. Olayın asıl faili olan Lübnanlı Hıristiyan milislerden hiç kimse bahsetmiyordu.⁷² Benzer şeyleri Simone de Beauvoir de söylüyor ve İsrail'in tamamen suçsuz olmamasına rağmen asıl suçlu göz ardı edilip İsrail'in öne çıkarılmasını farklı bir ırkçılık olarak değerlendiriyor. Ona göre Arapları hayvanlar derecesinde yaratıklar olarak kabul eden Batı, onların eylemlerini adeta hayvanların eylemlerinin sorgulanmaması gibi değerlendiriyor. Tam tersine "üstün ırk" Yahudileri ise eylemlerinin hesabını vermeye davet ediliyor. Ona göre İsrail'e yöneltilen saldırılar, aslında [Araplar] insan sayılmadığı için yargılanmayan bir halka duyulan küçümsemeden kaynaklanmaktadır.⁷³ "Yahudi düşmanlığı olayın gerçek faillerinin üzerine gidilmesini engellemiş ve doğrudan ilgili olmamalarına rağmen Yahudiler suçlanmıştır." şeklindeki düşüncenin doğruluk payı olmakla birlikte olayın gerçekleşme şekli, öldürülenlerin tamamına yakının Lübnanlı değil Filistinli mülteciler olması ve katliamın İsrail'in işgalinin ikinci gününde İsrail kuvvetlerinin bölgenin kontrolünü ele geçirdikten sonra olması, ateşe dokunmamak için

⁷¹ Jean Genet, "Şatila'da Dört Saat" *Dünün ve Bugünün Defterleri, 1988/1, (Ortadoğu Dosyası Filistin Ayaklanması, İsrail, İran ve Irak)*, Belge Yayınları, ss.86-93.

⁷² Lewis, *Semitizm ve Anti-Semitizm*, s.5.

⁷³ Simone de Beauvoir, "Şatila ya da Salıcı Bilmecesi", *Dünün ve Bugünün Defterleri, 1988/1, (Ortadoğu Dosyası Filistin Ayaklanması, İsrail, İran ve Irak)*, Belge Yayınları, ss.104-105.

maşa kullanıldığı izlenimini vermektedir. Bu yüzden de dünyanın geneli maşayı değil maşayı tutan ele yüklenmiştir.

Burada şunu ifade etmeliyiz ki İsrail devletinin yaptığı ya da karıştığı iddia edilen şiddet eylemlerinin dinle ilgili olduğuna dair açık kanıt göstermek elbette ki zor. "Ancak, İsrail'in devlet yapısına ve Ortodoks Yahudiliğin özelliklerine bakıldığı zaman, Filistinlilere yönelik şiddet eylemlerinin dinden bağımsız olmadığı anlaşılır."⁷⁴ Yine özellikle Guş Enumîn ve Yeraltı Yahudileri (Jewish Underground) gibi şiddet yanlısı dindar grupların varlığı da bir vakiadır. Bu tarz hareketlerde yer alan militarist Yahudiler şiddet eylemlerini Tanrı'nın eylemleriyle özdeşleştirmişlerdir. Zira onlara göre Tanrıları onları Mısır'dan çıkardığı günden beri Yahudi olmayanlarla savaşmaktadır. Onlar da Yahudi olmayanlarla savaşa katılarak Tanrı'nın adını yüceltmektedirler. Kutsal metinlerde yer alan şiddet ifadelerinin yanı sıra Ortodoks Yahudiliğin liturjisinin de şiddet ve intikam talepleriyle dolu olduğu ve bunun milliyetçi Yahudilere esin kaynağı olduğu söylenilebilir. Ortodoks Yahudiler her Cumartesi Tanrı'yı düşmanlarından intikam almaya çağırırlar.⁷⁵

III

Böylesi bir kutsal metin geleneğinin ve tarihin Yahudilerin şiddet konusunda duyarsızlaşmalarında ya da Rafeal Moses'in de dediği gibi şiddete alışmalarında giderek hayatın her alanına şiddetin hakim olmasında etkili olduğunu düşünüyoruz. Moses, Filistin ve İsrail haklarının karşılıklı olarak şiddet uygulamalarının onları duyarsızlaştırdığını söyler.⁷⁶ Oysa İsrail halkının şiddetle tanışıklığı görüldüğü üzere Filistin meselesinin çok ötesine uzanır. Yukarıda örneklerini verdiğimiz kutsal metin ve tarihin Yahudi toplumunun bilinç yapısında arketipsel bir rol üstlendiğini düşünüyoruz. Bilindiği üzere arketip, bilinçli ya da bilinçsiz olarak insan davranışını şekillendiren ve kişinin kendisini hem önemli hem de

⁷⁴ Adam, "Yahudilik ve Şiddet", s.34.

⁷⁵ Adam, "Yahudilik ve Şiddet", s.33.

⁷⁶ Rafael Moses, "Şiddet Nerede Başlıyor?", *Cogito*, sy. 6-7, Kış-Bahar '96,s.23.

kutsal addetmesini sağlayan bir örnek/modeldir.⁷⁷ Arketipler konusunda en önemli isimlerden birisi olan Jung'a göre arketipler herkeste görülen psişik yapılardır. Bunlar bir bütün olarak insanlığın eski mirasını oluştururlar. Bu yüzden de ona göre arketipler, insanların davranış özelliklerini ve tipik deneyimlerini başlatma, kontrol etme ve yönlendirme kapasitesine sahip nöropsişik merkezlerdir. Uygun koşullar altında arketipler, coğrafi konum ve tarihsel devir farkı gözetmeksizin benzer düşünce ve imgelere yol açmaktadırlar. Yine ona göre kolektif bilinçdışını da tamamıyla arketipik donanım oluşturmaktadır.⁷⁸

Jung'un en önemli ve en köklü iddiası, kişisel bilinçaltına ek olarak, psişenin daha derin katmanlarında bireyi aşan ve evrensel nitelikteki kolektif bir bilinçaltının varlığıdır. Kolektif bilinçaltı kişinin kendi çabasıyla, bireysel yaşantısı ve tecrübesiyle oluşmuş değildir. Psişenin bu bölgesi kişi üstü, zaman olarak bizi aşan ve atalarımızın yaşamlarına ilişkin ezeli (sonsuz) imgeleri kapsayan bir bölümdür. Jung'a göre yeni doğan bir bebeğin psişesinin boş olduğu düşüncesi ciddi bir yanıştır. Doğan her bebek, her yetişkin gibi kolektif bilinçaltından kaynaklanan etkilerle belirlenmektedir. Bu kişisel deneyimin bireysel gelişim ya da kişiliğin oluşumunda tamamen etkisiz olduğu anlamına gelmiyor. Ancak ona göre, bireyin kişisel deneyimleri, kolektif bilinçaltında varolan potansiyeli harekete geçirmekte ve geliştirmektedir. Kolektif bilinçaltında ortaya çıkan bu etkiler de kişisel bilinçaltından bağımsız olarak çalışmakta ve her bir bireyde benzerliği hatta aynı tecrübeyi garanti etmektedir.⁷⁹ Jung'a göre böylelikle aynı kolektif bilinçaltına sahip olan bireyler benzer deneyimler yaşadıkları gibi benzer tepkiler gösterirler. Kolektif bilinçaltlarında kendilerinin dışındaki herkesi dışlayan bir tanrı anlayışına sahip olan Yahudiler farklı

⁷⁷ Beverly Moon, "Archetypes", *Encyclopedia of Religion*, ed. Lindsay Jones, 2nd edition, Macmillian Reference Thomson Gale, New York, 2005, c.1, s.457.

⁷⁸ Anthony Stevens, *Jung*, çev. Ayda Çayır, Kaknüs Yayınları, İstanbul 1999, s.49.

⁷⁹ Carl Gustav Jung, *Collected Papers on Analytical Psychology*, tr. Constance E. Long, Bailliere, Tindal and Cox, London, 1916, ss.411-413; Cihat Kısa, *Carl Gustav Jung'da Din ve Bireyleşme Süreci*, İzmir İlahiyat Vakfı Yayınları, İzmir, 2005, s.42; Stevens, *Jung*, s.49.

tarihsel zeminlerde karşılaştıkları diğer insanlara karşı benzer şiddeti uygulamaktan çekinmemişlerdir. Şiddet burada kolektif bilinçaltında yer alan bir arketip olarak çok önemli bir rol üstlenir. Bu yüzden Jung kolektif güçlerin bireyin karakterinde meydana getirdiği değişikliklerin şaşırtıcı boyutta olduğunu söyler. Ona göre. “yumuşak ve makul biri manyak ya da vahşi bir canavara dönüşürülebilir/dönüşebilir. İnsanlar daima kusuru dış güçlerde arama eğilimlidir, fakat var olmayan bir şey de harekete geçirilemez.”⁸⁰ Yani ona göre bireyin davranışlarında dış faktörler etkili olmakla birlikte asıl önemli olan insanın kendi iç dünyasıdır ve iç dünya da arketipler çok önemli bir role sahiptir.

Eliade'ye göre; hiyerofaninin mitsel anı, inananları ilk yaratma eylemine kadar geri götürerek onlar için dönüştürücü bir güç haline gelen ayinlerde, yeniden yürürlüğe konurlar.⁸¹ İsrailoğulları için de başlangıç son derece önemlidir. Öyle ki, geçmiş, bugün ve geleceği aynı anda yaşarlar. Onlar için zamanda bir bölünme ya da kesinti yoktur. Tanrı, insanoğlunun Âdemle başlayan yeryüzü serüveninde Âdem'in çocukları arasında saf bir kanal oluşturmuş ve bu neslin en güzide örneği olan İbrahim'le bir ahit yapmıştır. Bu ahit o anı kapsamakla birlikte büyük oranda geleceğe dönüktür. Her ne kadar Yahudiliğin ilk dönemlerinde eskatolojik düşüncenin zayıf olduğu eleştirisi yapılsa da aslında eskatolojik düşüncenin öte dünyaya/ahirete dönük kısmı zayıftır. Yoksa yine eskatolojik düşüncenin dünyanın sonuna dair tasavvur ve beklentilerinin hiç de az olmadığını ve doğrudan başlangıç ve yaratılışla ilgili olduğunu görüyoruz. Onların tüm beklentileri bu dünyaya aittir. Tanrının vaadi, rahmeti ve iyiliği öte dünyada değil burada ve bu zamanda gerçekleşecektir. Bu bağlamda Yahudilikteki mit ve ayinlerin büyük oranda yol gösterici olduğuna inanıyoruz. Davud ya da Davud oğlu Mesih'in dönüşüne olan umut, inancın sürekli canlı kalmasını sağlarken aynı zamanda

⁸⁰ C.G. Jung, *Psikoloji ve Din*, çev. Raziye Karabey, Okyanus Yayıncılık, İstanbul, 1998, s.16.

⁸¹ James L. Cox, *Kutsal İfade Etmek, Din Fenomenolojisine Girişi*, çev. Fuat Aydın, İz Yayıncılık, İstanbul, 2004, s.132.

İsrailoğullarının zihninde geçmiş ve gelecek arasında, kutsal ve kutsal olmayan zaman arasında bütünlük sağlar.

Eliade'ye göre eski kültürlerin çoğunda insanın gerçekleştirdiği eylemlerin hemen hepsi, zamanın başlangıcında bir tanrı ya da bir kahraman tarafından ilk kez gerçekleştirilen bir davranışın, bir eylemin tekrarıdır. Eylem ancak bir arketipin tekrarı olduğu sürece belirli bir anlamı vardır. Tekrarın amacı, eyleme normallik kazandırmak, ona ontolojik bir konum kazandırarak onu yasallaştırmaktır; çünkü eylem yalnızca bir arketipi tekrar ettiği sürece geçerlidir.⁸² Nitekim Garaudy'nin de vurguladığı gibi günümüzdeki eylemlerine referans olarak Yeşu'nun katliamlarını gösterenler sergiledikleri şiddet eyleminin Tanrı'nın bir buyruğunu yerine getirmekten başka bir şey olarak düşünmeyeceklerdir. Bu nedenle Jung'a göre kişisel deneyimin rolü kendilikteki arketipik potansiyeli harekete geçirmek, mevcut olanı geliştirmektir. Yani bedenlerimiz sadece yediğimiz şeylerin mahsulü olmadığı gibi, ruhlarımızda sadece deneyimlerimizin bir ürünü değildir. Jung, çevre bağlamında hayatın akışı devam ederken arketiplerin de etkin biçimde kişinin davranış ve eğilimlerinde belirlediğini düşünür.⁸³ Bir anlamda arketipler kendi özgün çevremizde ortaya çıkan davranışa model oluşturmakta ya da davranışın ortaya çıkmasına sebep olmaktadır.

Bu bağlamda korku ve itaat ikileminde sıkışan İsrailoğullarının bir klan, kabile tanrısı olan Elohim'den zalim ve sürekli şiddet uygulayan, baskıcı, despot ve kuralcı baba profiline ve aynı zamanda şiddetle itaate zorlayan, hem kendi sevgili oğullarına hem de onların düşmanlarına karşı şiddet uygulamaktan geri durmayan bir tanrı tipine geçtiklerini görüyoruz. Bu baba ya da Baba Tanrı profili bir arketip olarak şiddetin ortaya çıkmasında son derece önemlidir. Jung'a göre Eski Ahit, aile reisini yani babayı, insanların korku ve dehşet içinde itaat etmek zorunda olduğu Yahudiliğin Yehovası konumuna yüceltmıştır. Baba (Patriark) tan-

⁸² Mircea Eliade, *Dinler Tarihine Giriş*, çev. Lale Arslan, Kabalcı Yayınları, İstanbul, 2003, s.55.

⁸³ Stevens, *Jung*, ss.49-50.

rısallığa geçişte bir safha olarak karşımıza çıkar. Yine ona göre Yahudilikteki nevrotik korku ve dehşet teması, Musa Şeriatının aşırı sertliğine neden olmuştur.⁸⁴

Bu sertlik ve şiddet toplumsal hayata öylesine aksetmiştir ki baştan beri şiddet yanlısı bir duruş sergileyen Yahve bile rahatsız olmaya başlar. Önceki metinlerin aksine İşaya'da Yahve farklı bir duruş sergiler. Sürekli İsraili seven "Rab", İşaya'da evlatlarından hoşnut olmadığını ifade eder. Tanrı, halkının vefasızlığından yorulmuştur: "Çocukları yetiştirip büyüttüm, ama bana başkaldırdılar. Öküz sahibini, eşek efendisinin yemliğini bilir, Ama İsrail halkı bu kadarını bile bilmiyor, Halkım anlamıyor."⁸⁵ İsrailoğulları Rablerinin gönlünü kazanmak için ona kurbanlar sunarlar, dualar ederler. Lakin Yahve, "kurbanlarınızın sayısı çokmuş Bana ne?" der. Onlardan ne kurban, ne sunu istemediğini yineler. "Buhurdan öğreniyorum. Kötülük dolu törenlere, Yeni Ay, Şabat Günü kutlamalarına ve düzenlediğiniz toplantılara dayanamıyorum."⁸⁶ Kötülük yapmış, yoldan çıkmış halkına yazıklar olsun diyen Tanrı, "elleri kan dolu olduğu" için İsrailoğullarının duasına icabet etmeyeceğini, yüzünü onlardan çevireceğini ifade eder: "Ellerinizi açıp bana yakardığınızda gözlerimi sizden kaçıracağım; ne kadar çok dua ederseniz edin dinlemeyeceğim; elleriniz kan dolu."⁸⁷ Bundan sonra Tanrı İsrailoğullarından temizlenmelerini ellerindeki kanı arındırmalarını, artık kötülük yapmamalarını, adil olmalarını, garibanın, yetimin, dulun hakkını savunmalarını ister. Devamında ise bir çağrı yaparak "elleriniz kırmızı böceği gibi kıpkızıl olsa da yapığı gibi bembeyaz olacak."⁸⁸ diyerek kandan ve şiddetten uzaklaşmaya bir çağrı yapar. Oysa İsrailoğullarına kan ve şiddeti emreden, onların kadınları, çocukları ve hatta zaman zaman hayvanları bile katletmelerini isteyen yani ellerindeki kanın sorumlusu Tanrıları Yahve olması gerekirken aynı Yahve eskatolojik beklentiler

⁸⁴ Jung, *Collected Papers on Analytical Psychology*, ss.72-73.

⁸⁵ İşaya 1:2-3.

⁸⁶ İşaya 1:13.

⁸⁷ İşaya 1:15.

⁸⁸ İşaya 1:16-18.

bağlamında halkını suçlayarak onların ellerindeki kanı temizlemesini ister.

Şiddet üzerine yayınlanan bir bildiriye “savaşın insanların beyninde başlaması’ gibi barış da beyinlerimizde başlar. Savaşı icat eden tür, barışı da icat etme yeteneğine sahiptir.”⁸⁹ ifadesi yer alır. Kutsal metinleri ve tarihi arkasına alan bir beyinde şiddet üreten Yahudiler, yine İşaya örneğinde olduğu gibi kutsal metni arkasına alarak öncelikle kendi beyinlerinde barışı, kardeşliği ve şiddetsizliği ortaya çıkarmalı ve Yahve’nin çağrısına kulak vermelidirler: “elleriniz kıpkızıl olsa da yapacağı gibi bembeyaz olacak.” Onların şiddetin her iki tarafında da yer alan bir tecrübeye sahip olarak geliştirecekleri barışçıl, şiddetten uzak tavır tüm insanlığın yararına faydalı bir örnek olacaktır.

Sonuç olarak Yahudi tarihi bir anlamda şiddetin tarihi ve Yahudi kutsal metinleri de adete sadistçe yazılmış şiddet metinleridir. Bir kutsal metnin bu denli şiddet içermesi Yahudiliğin şiddete dayalı bir arketipe sahip olmasına neden olmaktadır. Tarihin ilk dönemlerindeki atalarının bilinçli ya da bilinçsizce örnek alan günümüz Yahudileri de benzer fiilleri işlemekten geri durmayacaklardır/durmamaktadırlar. Arketipler ya da mitler her zaman bilinçli örneklikler oluşturmazlar. Nitekim yukarıda örnekleri verildiği üzere arketipler bir topluluğun üyelerinin bilinçaltında yer alırlar ve çoğu zaman farkında olmadan (olumlu ya da olumsuz) davranışlara yön vererek bilincin oluşmasını sağlarlar. Ancak temennimiz -tüm insanlıkla birlikte- Yahudilerin de bu şiddet sarmalından kurtularak Yahve’nin İşaya kitabındaki çağrıya kulak verip elindeki kanı temizlemesi ve yine İşaya’da tasvir edilen eskatolojik beklentiler doğrultusundaki çağrıya kulak vermeleridir: “... ve insanlar kılıçlarını çekiçle dövüp saban demiri, mızraklarını bağcı bıçağı yapacaklar. Ulus ulusa karşı kılıç kaldırmayacak, savaş eğitimi yapmayacaklar artık. *Ey Yakub soyu gelin Rabbin ışığında yürüylim.*”⁹⁰

⁸⁹ “Şiddet Üzerine Bildiri”, çev. Bahar Öcal Düzgören, *Cogito*, Sayı 6-7, Kış-Bahar ’96, s.39.

⁹⁰ İşaya 2:4-5.

Bibliyografya

- Adam, Baki, "Yahudilik ve Şiddet", *İslamiyat*, V (2002), sayı:1, ss.23-34.
- Ay, Eyyüp, "Din ve Şiddetin Anlak Karelerinden Kesitler", *İslâmiyat*, c.5, sayı:1, 2002, ss.13-22.
- Cohn, Norman, *The Pursuit of the Millennium*, Essential Books, Fairlawn – New Jersey, 1957.
- Cox, James L., *Kutsalı İfade Etmek, Din Fenomenolojisine Girişi*, çev. Fuat Aydın, İz Yayıncılık, İstanbul, 2004.
- de Beauvoir, Simone, "Şatila ya da Salcı Bilmecesi", *Dünün ve Bugünün Defterleri*, 1988/1, (Ortadoğu Dosyası Filistin Ayaklanması, İsrail, İran ve Irak), Belge Yayınları, ss.104-105.
- Eliade, Mircea, *Dinler Tarihine Giriş*, çev. Lale Arslan, Kabalcı Yayınları, İstanbul, 2003.
- Falk, Avner, *A Psychoanalytic History of Jews*, 1996, Fairleign Dickinson Univ. Press.-Associated University Presses London, 1996.
- Firestone, Reuven, *Yahudiliği Anlamak, İbrahim'in / Avraam'ın Çocukları*, çev. Çağlayan Erendağ, Levent Kartal, Gözlem Gazetecilik, İstanbul, 2004.
- Garaudy, Roger, *İsrail, Mitler ve Terör*, çev. Cemal Aydın, Pınar Yayınları, İstanbul, 1999.
- _____, *Siyonizm Dosyası*, çev. Nezih Uzel, Pınar Yayınları, İstanbul, 2000.
- Genet, Jean, "Şatila'da Dört Saat" *Dünün ve Bugünün Defterleri*, 1988/1, (Ortadoğu Dosyası Filistin Ayaklanması, İsrail, İran ve Irak), Belge Yayınları, ss.86-103.
- Gündüz, Şinasi, "Kur'an Kıssalarının Kaynağı Eski Ahit mi?" Yapı, Muh-teva ve Kaynak Açısından Torah Kıssaları", *O.M.Ü.İ.F.D.*, sayı: 10, Samsun, 1998, ss.49-88.
- Haney, Craig - Curtis Banks and Philip Zimbardo, "A Study of Prisoners and Guards in a Simulated Prison", *Theatre in Prison*, ed. Micheal Balfour, Intellect Books, Bristol GBR, 2004, ss. 19-33.
- Jung, Carl Gustav, *Collected Papers on Analytical Psychology*, tr. Constance E. Long, Bailliere, Tindal and Cox, London, 1916.
- _____, *Psikoloji ve Din*, çev. Raziye Karabey, Okyanus Yayıncılık, İstanbul, 1998.
- Kısa, Cihat, *Carl Gustav Jung'da Din ve Bireyleşme Süreci*, İzmir İlahiyat Vakfı Yayınları, İzmir, 2005.

- Lewis, Bernard, *Semitizm ve Anti-Semitizm Çatışma ve Önyargıya Dair*, çev. Hür Güldü, Everest Yayınları, İstanbul, 2003.
- Luther, Martin, "On the Jews and Their Lies (1543)", *Martin Luther's Basic Theological Writings*, ed. Timothy F. Lull, Second Edition, ed. William R. Russell, Fortress Press, Minneapolis, 2005, ss.25-32.
- Maimonides, Moses, *The Guide for the Perplexed*, tr. M. Friedländer, Routledge & Kegan Paul Ltd., London, 1904.
- Michaud, Yves, *Şiddet*, çev. Cem Muhtaroglu, İletişim Yayınları, İstanbul, 1991.
- Moon, Beverly, "Archetypes", *Encyclopedia of Religion*, ed. Lindsay Jones, 2nd edition, Macmillian Reference Thomson Gale, New York, 2005, c.1, ss.457-460.
- Moser, Barry, "Blood & Stone: Violence in the Bible & the Eye of the Illustrator", *Cross Currents*, Summer 2001, Vol.51, No:2, <http://www.crosscurrents.org/moser0701.htm> [17.12.2007].
- Moses, Rafael, "Şiddet Nerede Başlıyor?", *Cogito*, sy. 6-7, Kış-Bahar '96, s.23-27.
- Noll, K.L., "Canaanite Religion", *Religion Compass*, Blackwell Publishing, London, 1/1 2007, ss. 61-92.
- Reemtsma, Jan Philipp, *Vahşeti Kavramak, İnsan Zulmünü Açıklama Denemeleri*, çev. Ender Ateşman, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1998.
- Ricoeur, Paul, *The Symbolism of Evil*, tr. Emerson Buchanan, Beacon Press, Boston, 1969.
- _____, "Original Sin: A Study in Meaning", *The Conflict of Interpretations Essays in Hermeneutics*, ed. Dohn Ihde, Northwestern University Press, Evanston, 1974, ss.269-286.
- Rokach, Livia, *Israel's Sacred Terrorism, a Study based on Moshe Sharett's Personal Diary, and other documents*. Foreword by Noam Chomsky, AAUG Press, New York, 1986, <http://codoh.com/zionweb/zisacredterror/zinasser10.html#appendix1> [28.04.2008].
- Rowley, H.H., *Worship in Ancient Israel: Its Form and Meaning*, London, 1967.
- Shahak, Israel, *Yahudi Tarihi Yahudi Dini*, çev. Ahmet Emin Dağ, Anka Yayınları, İstanbul, 2002.
- Stevens, Anthony, *Jung*, çev. Ayda Çayır, Kaknüs Yayınları, İstanbul 1999.
- "Şiddet Üzerine Bildiri", çev. Bahar Öcal Düzgören, *Cogito*, Sayı 6-7, Kış-Bahar '96, ss.37-39.
- Weiner, Peter F., *Hitlerin Manevi Atası Martin Luther*, çev.Hakan Olgun, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2002.

Zimbardo, Philip, *The Lucifer Effect: Understanding How Good People Turn Evil*, Random House, 2007.

<http://www.deiryassin.org/> [28.04.2008].

<http://www.etzel.org.il/english/index.html> [28.04.2008].

<http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/History/irgun.html>
[28.04.2008]

Rebellious Children of God: Jews between Oppressor and Oppressed in Spiral Violence

Citation/©: Batuk, Cengiz, (2008). Rebellious Children of God: Jews between Oppressor and Oppressed in Spiral Violence. *Milel ve Nihal*, 5 (1), 157-187.

Abstract: Judaism is religion that was born out of the violence. Jews have been always within violence as both oppressed and oppressor. It means that Jewish history is also history of violence. Most of the sacred texts witness or directly guide to this violence. We think that sacred texts containing violence and Jewish history play archetypical role in conscious structure of Jewish society. As known, archetype is a sample/model which consciously or unconsciously shapes human behaviors and esteems the person both considerable and holy. In this concept, violence takes on very important roles as an archetype placing in collective subconscious of Jewish people.

Key Words: Judaism, Violence, Jung, Eliade, Archetypes, Israel.

